

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MILLIY QADRIYATLARNI
SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-METODIK
ASOSLARI**

Yodgorova Dilorom Asat qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: p.f.f.d. (PhD), dots. Xolov Olim Chorshanmiyevich

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarni shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari yoritiladi. Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, an'analari, ma'naviy merosi, til, madaniyat va axloqiy me'yorlarida mujassam bo'lgan ma'naviy boyliklar majmuasidir. Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxsning ma'naviy-axloqiy poydevori shakllanadigan muhim davr hisoblanadi. Shu bois milliy qadriyatlarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish, fanlararo yondashuv asosida amalga oshirish, interaktiv metodlardan foydalanish hamda oilaviy tarbiya bilan uzviy bog'lash dolzarb masaladir. Tadqiqot jarayonida tajriba-sinov ishlari o'tkazilib, milliy qadriyatlarga oid bilim, munosabat va xulqiy ko'rsatkichlar o'rganildi. Natijalar metodik yondashuvning samaradorligini ko'rsatdi. Maqolada statistik jadval asosida o'zgarishlar tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, boshlang'ich ta'lim, ma'naviy tarbiya, pedagogik asoslar, metodik yondashuv, kompetensiya, fanlararo integratsiya, tarbiya jarayoni.

Kirish. Boshlang'ich sinf davri bola shaxsining shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda o'quvchining dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, ijtimoiy munosabatlari va o'z milliy o'zligiga bo'lgan munosabati shakllana boshlaydi. Milliy qadriyatlar – bu xalqning ko'p asrlik tajribasi, tarixiy xotirasi va ma'naviy merosining ifodasidir. Ular yosh avlodni vatanparvarlik, hurmat, mehnatsevarlik, halollik, kattalarga ehtirom va kichiklarga mehr ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Globalashuv jarayonida turli madaniy ta'sirlarning kuchayishi milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish zaruratini yanada dolzarb etmoqda. Shu sababli boshlang'ich sinf

o'quvchilarida milliy qadriyatlarni shakllantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanishi lozim. Bu jarayon faqat tarbiya darslari bilan cheklanmay, ona tili, o'qish, matematika, atrof-muhitni o'rganish kabi fanlar bilan uyg'un holda olib borilishi maqsadga muvofiqdir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik va metodik asoslarini aniqlash hamda amaliy samaradorligini ko'rsatishdir.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik adabiyotlarda milliy qadriyatlar shaxs tarbiyasining muhim komponenti sifatida talqin qilinadi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalari bo'yicha tadqiqotlarda boshlang'ich ta'lim bosqichi qadriyatli munosabatlar shakllanishining “sezgir davri” ekani qayd etiladi.

Ilmiy manbalarda milliy qadriyatlarni o'qitishning quyidagi yo'nalishlari ajratiladi:

1. tarixiy meros va an'analarni o'rgatish;
2. xalq og'zaki ijodi namunalari orqali tarbiya;
3. milliy urf-odat va marosimlarni tanishtirish;
4. axloqiy qadriyatlarni kundalik hayot bilan bog'lash;
5. oilaviy hamkorlik asosida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.

Shuningdek, metodik adabiyotlarda interaktiv metodlar – rolli o'yinlar, sahnalashtirish, loyihaviy faoliyat, muammoli vaziyatlar orqali o'quvchilarning qadriyatlarga nisbatan ongli munosabatini shakllantirish samarali ekani ta'kidlanadi. Biroq milliy qadriyatlarni tizimli baholash mezonlari va ularni kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllantirish masalasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Shu bois ushbu maqolada pedagogik-metodik model taklif etiladi.

Metodologiya. Tadqiqot tajriba-sinov asosida olib borildi. Ishtirokchilar: 2–3-sinf o'quvchilari (jami 64 nafar). Tajriba guruhi (n=32)da milliy qadriyatlarni shakllantirish bo'yicha maxsus metodik dastur 10 hafta davomida qo'llanildi. Nazorat guruhi (n=32)da odatiy dars jarayoni davom etdi.

Baholash mezonlari:

1. Milliy qadriyatlar haqida bilim darajasi (0–20 ball)

2. Qadriyatlarga nisbatan munosabat (0–20 ball)
3. Axloqiy xulq-atvor ko'rsatkichlari (0–20 ball)

Metodik model quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Qadriyatni tanishtirish (hikoya, ertak, tarixiy misol)
2. Tahlil va muhokama
3. Amaliy faoliyat (rolli o'yin, loyiha, sahnalashtirish)
4. Refleksiya va xulosa
5. Oila bilan hamkorlik topshiriqlari

Natijalar. Statistik jadval: milliy qadriyatlarni shakllantirish ko'rsatkichlari (M±SD)

Ko'rsatkich (maks. 20)	Guruh (n)	Pre-test	Post-test	O'sish (ΔM)
Bilim darajasi	Tajriba (32)	11.2 ± 2.3	17.8 ± 1.9	+6.6
	Nazorat (32)	11.5 ± 2.1	13.6 ± 2.2	+2.1
Munosabat	Tajriba (32)	10.8 ± 2.4	18.1 ± 1.7	+7.3
	Nazorat (32)	10.9 ± 2.3	13.4 ± 2.0	+2.5
Xulq-atvor	Tajriba (32)	12.0 ± 2.2	17.5 ± 1.8	+5.5
	Nazorat (32)	12.1 ± 2.1	14.2 ± 2.1	+2.1

Natijalar tajriba guruhida barcha ko'rsatkichlar bo'yicha sezilarli o'sish kuzatilganini ko'rsatadi. Ayniqsa, qadriyatlarga nisbatan munosabat va xulq-atvor ko'rsatkichlarida katta ijobiy o'zgarish qayd etildi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari milliy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni faqat nazariy tushuntirish bilan emas, balki amaliy faoliyat orqali samarali bo'lishini ko'rsatdi. Rolli o'yinlar va sahnalashtirish bolalarda empatiya va hurmat hissini rivojlantirdi. Loyiha ishlari esa milliy qadriyatlarga ongli yondashuvni shakllantirdi.

Fanlararo integratsiya ham muhim omil bo'ldi. Masalan, ona tili darslarida maqol va matallarni o'rganish, matematika darsida milliy bezaklar orqali simmetriya tushunchasini tushuntirish, atrof-muhit darsida milliy bayramlar haqida suhbat o'tkazish o'quvchilarning qiziqishini oshirdi.

Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik (uy vazifasi sifatida oilaviy an'analarni o'rganish, suhbat tashkil etish) o'quvchilarda milliy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qildi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlarni shakllantirish va rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismidir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarni tizimli va metodik asosda o'qitish o'quvchilarning bilim, munosabat va xulq-atvor ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi.

Pedagogik-metodik asoslar quyidagilardan iborat:

- qadriyatlarni fanlararo integratsiya asosida o'qitish;
- interaktiv metodlardan foydalanish;
- oila bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish;
- refleksiya va baholash mezonlarini aniq belgilash.

Mazkur yondashuv yosh avlodni milliy o'zlikni anglagan, ma'naviy yetuk va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun.
2. O'zbekiston Respublikasi. Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standarti.
3. Milliy tarbiya konsepsiyasi (amaldagi hujjat).
4. Boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha darslik va o'quv qo'llanmalar.
5. Ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalariga oid ilmiy-metodik tadqiqotlar to'plami.